

Automatinis šautuvas M14 neskuba į atsargą

Ginklo atsiradimo istorija

Antrojo pasaulinio karo mūšių laukuose sukaupta patirtis atskleidė šautuvo M1 „Garand“ trūkumus, kurie turėjo būti pašalinti. Svarbiausias trūkumas – neįmanoma papildyti pustuštės dėtuvės, į kurią 8 šoviniai, susegti specialiaame laikiklyje, būdavo įstumiami iš viršaus atidarius spyną. Antrasis trūkumas – ginklo svoris ir gabaritai, trečiasis – per sunkus ir per ilgas 30–06 kalibro šovinys (7.62x63 mm). Tai ribojo šaudmenų atsargos kiekį, kurį galėjo nešti vienas karys.

Dar karo metu buvo sumanymų patobulinti M1 – bandyta pritaikyti 20 šūvių dėtuvę nuo šautuvo „Browning“ BAR M1918 ir sumažinti šovinį patrumpinus tūtelę. Šie patobulinimai nebuvo pritaikyti, nes karo metu labai sunku ką nors keisti, be to, operacijos vyko Europoje, toli nuo JAV krantų.

1957 m. JAV kariuomenė patvirtino eksperimentines modifikacijas T44E4 ir T44E5. Modifikacija T44E4 buvo pakrikštyta M14, o T44E5 – M15. Pastarasis modelis skyrėsi nuo M14 tik sunkesniu vamzdžiu. Po keleto bandymų M14 buvo pripažintas tinkamiausiu ginklu dėl savo svorio (palyginti su M1 „Garand“), panašios konstrukcijos, naudojimo ir priežiūros kaip M1 „Garand“ ir, be visų išvardytų privalumų, „amerikietiško“ dizaino.

Keturios ginklų gamybos kompanijos iki 1964 m. pagamino 1 380 000 vienetų M14 šautuvų, kurie buvo išbandyti mūšiuose pietryčių Azijoje.

Kodėl buvo sustabdyta M14 gamyba?

Ginklo gamybos nutraukimą lėmė keletas trūkumų, kurie atsiskleidė iš dalies Vietname – čia kariai patyrė daug nepatogumų naudodami šį ginklą karšto ir drėgno oro sąlygomis. M14 pasirodė per sunkus nešiotis visą dieną, 7.62 mm NATO šaudmenys buvo taip pat per sunkūs. Tai labai ribojo imamos į patrulius amunicijos kiekį. Šaudymas automatinio ugnies režimu buvo neefektyvus dėl stiprios atarankos. Daugelyje ginklų dėl šios priežasties keitikiškai buvo perdirbti taip, kad ginklai veikė tik pusiau automatinio režimu.

Kai tik paaiškėjo šie trūkumai, buvo pradėta ieškoti lengvesnio ginklo. Netrukus kariuomenė gavo pirmuosius M16A1 5.56 mm šturmo šautuvus, kurie buvo nepalyginamai lengvesni.

Nuo 1970-ųjų daug M14 šautuvų buvo padovanota kitoms šalims kaip karinė pagalba. Vien tik devintąjį dešimtmetį daugiau kaip 100 000 šautuvų buvo atiduota Estijai, Latvijai, Lietuvai, Filipinams, Pietų Korėjai, Taivaniui ir Turkijai.

Šį ginklą vis dar galima pamatyti JAV karių

rankose Irake ir Afganistane. Jis naudojamas kalnuotoje vietovėje ir dykumose kaip toliašaudis ir didelės kaunamosios galios ginklas.

Šautuvo galimybės ir konstrukcijos ypatumai

ILGIS: 44.14 colių (112.12 centimetrų)
 VAMZDŽIO ILGIS: 22 coliai (55.88 centimetrai)
 SVORIS:
 SU TUŠČIA DĒTUVĖ: 8.7 svarų (3.95 kilogramų)

SU PILNA DĒTUVĒ IR DIRŽU: 11.0 svaru (5.0 kilogramai)
KALIBRAS: 7.62 mm
MAKSIMALUS EFEKTYVUS NUOTOLIS: 460 metru
PRADINIS KULKOS GREITIS: 853 m/s
TECHNINĒ GREITOŠAUDA: 750 šūvių/min
DĒTUVĒS TALPA: 20 šovinių

M14 be jokios abejonės buvo moderniausias ginklas, tačiau labai greitai paaiškėjo, kad jis neatitinka šiuolaikinio ginklo reikalavimų. Tačiau kai kurie vartotojai ir toliau vertino šio šautuvo galią, kaunamąsias savybes ir taiklumą.

Ginklo automatika veikia parako dujų nuvedimo iš vamzdžio principu. Dujų nuvedimo sistema yra po vamzdžiu ir turi trumpos eigos dujų stūmoklį, kurio eiga apie 37 mm. Stūmoklis šūvio metu priverčia judėti spygnos rėmą, kuris labai panašus į M1 „Garand“ šautuvo spygnos rėmą, atgal. Dujų stūmoklio trumpa eiga riboja dujų kiekį, sunaudojamą ginklo automatiniam pertaisymui. Spyna taip pat labai panaši į M1 „Garand“, tačiau turi keletą patobulinimų. Vietoje kreipiančiosios, kuri sujungia spygnos rėmą su spyna ir judėdama spygnos rėmo grioveliu verčia spyną sukstis ir atidaryti vamzdžio kanalą, įstatytas guolis, mažinantis trintį.

Dujų kanalą galima uždaryti nedidele sklende. Tuomet padidėja kulkos pradinis greitis, o kartu ir kaunamoji galia, tačiau po kiekvieno šūvio ginklą reikia pertaisyti ranka. Be to, pablogėja pataikymų glaustumas, tikriausiai dėl didesnės vamzdžio vibracijos šūvio metu.

Šoviniai į lizdavietę paduodami iš dvidešimtį šovinių talpinančios dėtuvės.

Kairėje uokso pusėje įmontuotas spygnos fiksatorius, kuris sustabdo spyną galinėje padėtyje po paskutinio iš dėtuvės iššauto šūvio. Tai pagreitina ginklo pertaisymą ir turi lemiamą reikšmę mūšio metu.

Taikiklis yra dioptro tipo. Taikymosi linija gana ilga, todėl lengva prisitaikyti į gana tolimą taikinį. Geras šaulys penkių šūvių seriją iš 100 m „suguldo“ 6–10 cm skersmens plote. Su optiniu taikikliu pradaužos turi sutilpti 7 cm skersmens plote, tačiau įmanoma pasiekti ir geresnį rezultatą.

Nuleistuko nuspaudimas gana sunkus. Nuleistuką gražina gaiduko spyruoklė, o ji yra kietoka. Kad gerai pataikytum, reikia nepriekaištingai nuspausti nuleistuką, o tai ne taip paprasta, reikia šiek tiek jėgos. Šaltame ore tai atlikti dar sunkiau.

Spynos nedengia joks dangtelis, dėl to me-

chanizmai yra atviri ir linkę rinkti šiukšles. Dėl to labai sunku ginklą išsaugoti švarų ir neužterštą, jį reikia dažnai valyti. Šis ginklas mėgsta švarą. Iššovus apie 200 šovinių gali pradėti kirstis dėl susikaupusių nešvarumų, ypač dulkečioje ar smėlingoje aplinkoje. Dažnai spyna nevisiškai uždaro vamzdį arba neištraukia tū-

telės po šūvio dėl šovinio lizdo užteršimo.

M14 gana sudėtinga išsardyti ir surinkti dienos metu, o naktį tai padaryti dar sunkiau. Ypač sunku surenkant ginklą įdėti spyną.

Ginklo gabaritai ir svoris suteikia nemažai nepatogumų veikiant miškingoje vietovėje.

XM21 – snaiperinis M14 brolis

XM21 snaiperinis šautuvas 1969 m. buvo pradėtas naudoti Vietname. Vėliau, 1975 m., ginklas gavo oficialų pavadinimą – M21. Šis snaiperinis ginklas yra M14 šautuvo NM (National match) modifikacija su sumontuotu optiniu taikikliu ir dvikoju. Iš esmės jo konstrukcija niekuo nesiskiria nuo standartinio M14 varianto, tačiau vamzdis pagamintas labai preciziškai, todėl geresnis šūvių glaustumas. Komplektuojamas su dešimties šūvių dėtuvėmis, tačiau galima naudoti ir dvidešimtį šūvių standartinę M14 šautuvo dėtuvę. Šis ginklas buvo naudojamas kaip standartinis kariuomenės snaiperinis šautuvas iki 1988 m., kol atsirado M24 (SWS, sniper weapon system). Visiems snaiperiniams ginklams skirti specialūs šoviniai. Šautuvui M21 buvo skirti specialūs šaudmenys M118 NATO, jie pagaminti ypač tiksliai. Juos naudojant pasiekiami geresni rezultatai, taip pat mažiau gadinamas ginklo vamzdis.

M14 Lietuvos kariuomenėje

Lietuvos kariuomenė turi nemažą kiekį šių ginklų. Dalis jų buvo bandyta pritaikyti snaiperiams. Vytauto Didžiojo Jėgerių batalione buvo pristatyta „patobulinta“ ginklo versija, pakrišk-

tyta M14L1 vardu. Ant ginklo buvo sumontuotas laikiklis optiniam taikikliui, sukonstruota kitokia buožė ir sumontuotos kojelės. Pavyzdinis variantas atrodė gana neblogai, tačiau vėliau, kai ginklams dalis pradėjo gaminti „Pergalės“ gamykla Kaune, kokybė gerokai suprastėjo. Šautuvų buožės pradėtos gaminti iš netinkamos medienos, netinkamai klijuojant tašus. Buožės išpjautos labai nepatogios, neergonomiškos, netiksliai pagamintos. Netiksliai gaminami optinio taikiklio laikikliai klibėjo, teko naudoti plonas skardos plokšteles šiam trūkumui pašalinti. Vienas iš didesnių trūkumų – optinis taikiklis, įtvirtintas išėmus dioptrinį taikiklį. Nebeliko jokios alternatyvos, jei, tarkime, sugestų optinis taikiklis. Taikiklių varžtų metalas parinktas neteisingai, todėl šie nuo šaudymo sukeltos vibracijos linke savaime atsileisti. Kojelių

laikiklis prisuktas prie buožės medsriegiais, kurie ilgainiui išsijudina ir iškrenta. Kojelių aukštis nereguliuojamas, todėl iškyla problemų šaudant nuo nelygios vietos, nuo kalno arba į kalną. Pastangų buvo įdėta daug, tačiau tai nepagerino ginklo savybių.

Savanoriai (KASP) nuėjo lengvesniu ir pigesniu keliu. Jie gana tiksliai nukopijavo M21 šautuvą. Optiniam taikikliui tvirtinti panaudojo

originalią pavažą, sumontavo originalias reguliuojamo aukščio kojėles, patobulino buožės konstrukciją. Vėliau atsiskleidė ir kai kurie trūkumai. Šaudant atsileisdavo pavažos tvirtinimo varžtai, šaudant buvo nulūžusios kojelės ties tvirtinimo su apsodo loveliu vieta. Taip pat nepatartina naudoti diržą, jį įtempiant. Nepaisant to, kad įtempiant diržą labai pagerėja stabilumas taikantis, apsodo lovelis priglunda prie vamzdžio, ir tai žymiai pablogina šūvių glaustumą.

Kol Lietuvos kariuomenės būsimieji snaiperiai laukia standartinio ginklo, snaiperiams rengti naudojami šautuvai M14. Šis ginklas tinkamas treniruotėms, juo galima išmokyti taikliai šaudyti, nes jau minėtas sunkus nuleistuko nuspaudimas neatleidžia klaidų. Jei karys gerai pataiko šaudamas iš M14 šautuvo, tai su tikru snaiperiniu ginklu tiksliai pataikyti bus išties lengva. Kad ir vėliau, kai kariuomenė jau turės modernų standartinį snaiperinį ginklą, šių šautuvų nederėtų skubėti nurašyti. Pusiau automatinis snaiperinis ginklas yra gana efektyvi parama mūšio mieste sąlygomis, nes gali efektyviai remti 200–300 metrų nuotoliu. Be to, tokio mūšio aplinkoje ginklo pertašymas ranka yra nepatogus, nes dažnai reikia keisti šaudymo kryptį, o kartais „nuimti“ keletą taikinių per labai trumpą laiką. Patirtis rodo, kad snaiperiai Faludžoje ir kituose Irako miestuose šaudė iš palyginti mažų snaiperiui nuotolių. Kartais iki taikinio nebūdavo nei šimto metrų. Preciziškai iššauti snaiperių šūviai išgelbėjo ne vienam kovos draugui gyvybę. Reikia tikėtis, kad ir Lietuvos kariuomenėje (neskaitant specialiųjų pajėgų) netrukus atsiras snaiperių, išmanančių savo amatą ir turinčių tinkamas priemones tikslui pasiekti.

Kruopščiai prižiūrimus šautuvus M14 galima išvysti garbės sargybos kuopos karių rankose ceremonijų metu.

JAV rinkoje šautuvus kainuoja apie 600 dolerių.

Parengė Ernestas Kuckailis